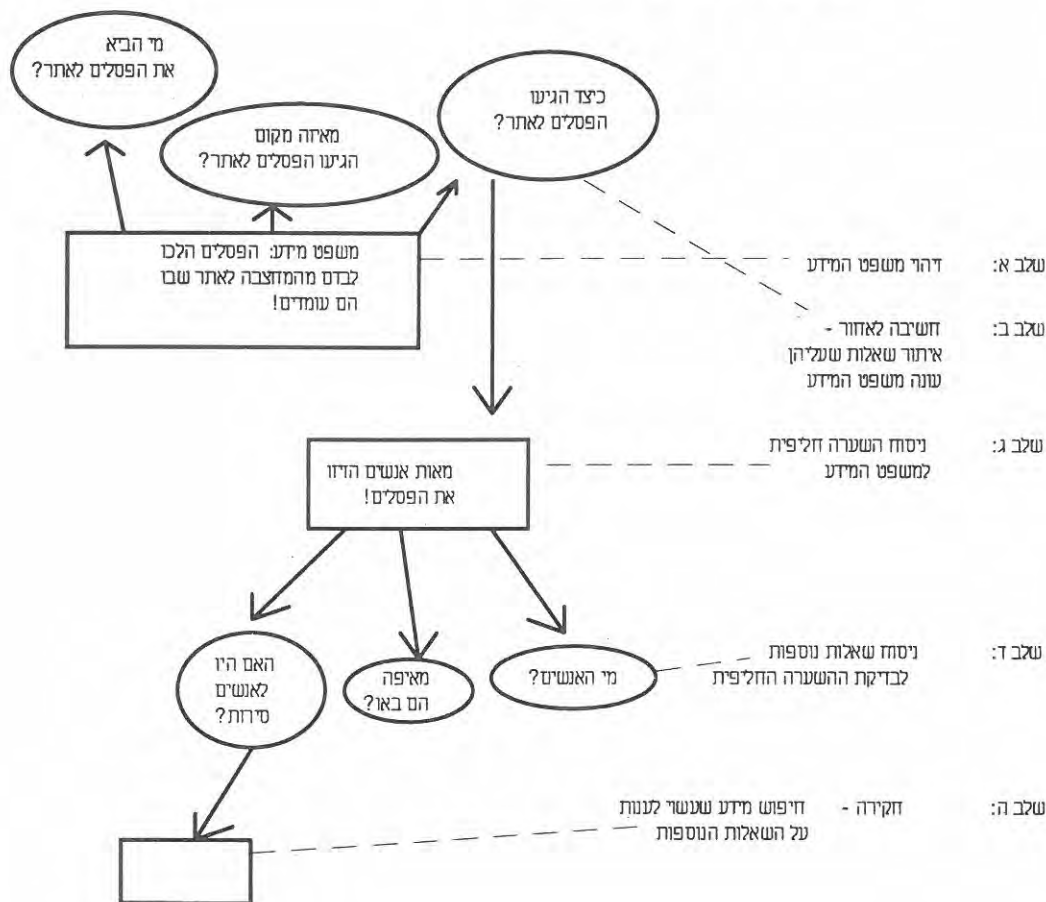

שאלות אלו מעוררות לחשיבה ולחיפוש מידע חדש. אחרי ששואלים את השאלות ניתן להשיב עליהן בתשובות שכבר לא מתייחסות בהכרח למידע המקורי.

אגב, אריך פון דניקן, בספרו הבידיוני "מרכבות האלים", כתב כי פסלים מסוג זה, נבנו על-ידי יצורים מהחלל החיצון בטכניקות וכלים שאינם ידועים לנו. על אילו שאלות לאחור, שעליהן ענה אריך פון דניקן בספרו, נוכל להצביע?

ש ל ב י ח ש י ב ה

אריך פון דניקן, "מרכבות האלים", הוצאת צ'ריקובר בע"מ, תל-אביב, 1971.

פרק א': חושבים לאחור - מחפשים את השאלות המסתתרות מאחורי כל תשובה ידועה

בפרק זה נעסוק בניסוח שאלות לקטע מידע: משפט, פסקה או בעיה שבתוכם כלולה התשובה. שאלות אלו מאפיינות תהליך של חשיבה לאחור, המסייע לנו להבין טוב יותר את המשפט, את הפסקה או את פתרון הבעיה. בחשיבה לאחור, כל מלה, משפט ופסקה הם גם תשובה לשאלה שלא נשאלה.

ההליכה מקטע מידע נתון אל השאלה שקטע זה מהווה עבורה תשובה אפשרית הנה סוג של חשיבה לאחור, המאפשרת בחינה מחדש של הקטע ושאלת שאלות נוספות ועל-ידי כך גם יוצרת מידע חדש.

למי זה מועיל? במבט ראשון זה עשוי להיראות מייגע ומיותר, אך כאשר נצעד מהתשובה חזרה אל השאלה נראה שהמידע הנתון ברור ובהיר יותר. אם נצליח לאתר את השאלה שהמידע מהווה עבורה תשובה, אולי נוכל להשיב עליה גם תשובות אחרות.

לדוגמה: נניח שארכיאולוגים הגיעו לאחד מאיי הפסחא. באי זה ניצבים במקומות שונים פסלי ענק שמשקלם עצום, ואילו המחצבה שממנה נחצבו הפסלים מרוחקת מרחק רב מהם.

הטכנולוגיה של הילידים באי מפגרת ביותר. האמונה הרווחת בקרב הילידים באה לביטוי במשפט הבא: הפסלים הלכו לבדם מהמחצבה לאתר שבו הם עומדים.

הארכיאולוגים אינם מסתפקים במשפט מידע זה; בתהליך שאילה לאחור הם שואלים:

1. כיצד הגיעו הפסלים לאתר?
 2. מי הביא את הפסלים לאתר?
 3. מאיזה מקום הגיעו הפסלים לאתר?
- לשאלה 1 ייתכנו תשובות אחרות: מאות אנשים היוזמו אותם; גילגלו אותם; השיטו אותם, ועוד. תשובות אלו מעלות שאלות חדשות כמו:
- מי הם האנשים?
 - מאיפה באו?
 - האם היו להם סירות?

1. מה השאלה? - פעילות בזוגות

א. לפניכם רשימה של משפטים רישמו מספר רב ככל האפשר של שאלות שעליהן, לדעתכם, יכול לענות כל משפט.

1. כוכב הצפון סייע לרמי למצוא את דרכו.

2. אורית וגילה התפייסו לאחר מריבה ארוכה.

3. מעולם לא האמנתי שאשוב לראות אותו והנה הוא חזר.

4. ישבתי שעות לאור המנורה והתלבטתי מה לכתוב לו.

5. השמים הוורידו ובוקר חדש עלה.

ב. הקיפו במעגל את המילים כן/לא בתשובתכם לשאלה הבאה:

האם הייתה ביניכם הסכמה על ניסוח שאלות עליהן המשפטים בתרגיל יכולים "לענות"?
כן/לא.

אם כן, פרטו את תהליך החשיבה שעברתם עד שהגעתם להסכמה:

2. על אילו שאלות משיב המדריך? - פעילות ליחיד

העיתונאית סמדר שיר כתבה בעיתון הנוער "מעריב לנוער" מדריך מיוחד: "חוזרים ללימודים בלי פחדים". מתוך מדריך זה הוצאנו קטע קצר המורכב מ-3 פסקאות ממוספרות. רשמו על איזו שאלה (שאלות) עונה כל אחת מהפסקאות:

א. "אם החברים שלך משעממים אותך, ייתכן שהגיע הזמן לעשות משהו, לקחת צעד קדימה, לשנות אווירה. אבל דברים כאלה לא עושים בשיטת המהפך אלא לאט לאט, בהדרגה. חוק ההישרדות אומר: 'אל תעזוב את הענף שבו אתה נאחז לפני שהצלחת לתפוש ענף אחר'. במילים אחרות אל תפנה את הגב לחברים הנוכחים. שמור על קשרים ידידותיים ובמקביל נסה לרכוש חבר או שניים מהכיתה המקבילה".

ב. "כדאי שתקדיש לכך מחשבה מפני שחיי חברה מהנים הם חלק בלתי נפרד משגרת הלימודים. כשכיף לבוא לבית הספר גם הלימודים לא מצטיירים בתור עונש".

ג. "...יש כיתות שבהן קיימות קליקות, קבוצות סגורות, שאינן מקבלות בברכה חברים נוספים. אם קליקות כאלו קיימות בכיתתך החדשה, ואם את מתרשמת שקל יותר להסתגל למשרדי המודיעין מאשר לחדור לקליקה כזאת, עדיף לרדת ממנה. במקום לחזור אחרי חברות קליקה השקיעי מאמצים ביצירת קשרים עם בנות שלא נעלו עצמן במסגרת קטנה ומתנשאת".

(מעריב לנוער, גליון 15, 30 באוגוסט 1992, עמ' 14-15)

על איזו שאלה (שאלות) עונות פסקאות א, ב, ג?

פסקה א:

פסקה ב:

פיסקה ג:

בחר באחת מן השאלות שעליהן עונות הפסקאות, וענה עליה תשובות אחרות שהן שונות מהמידע המופיע במדריך.

השאלה:

תשובתי:

3. שאלות למצבים שונים - פעילות כיתתית

לפניכם ארבעה אירועים המציגים בעיה, כשכלל אירוע יש מספר פתרונות אפשריים. אתרו את השאלה (השאלות) המסתתרת מאחורי כל פתרון ורשמו אותה (אותן) לצד כל פתרון:
א. האירוע: "שכחתי את המפתח לדלת ביתי ואין איש בבית, הוריי מחוץ לעיר ולאף אחד

מהשכנים אין מפתח - מה אעשה?"

חלק מהפתרונות הם:

- (1) אנסה לפרוץ את המנעול
- (2) אלך לחברים ואבקש ללון בביתם
- (3) אצלצל מטלפון ציבורי לדודתי ואבקש ממנה להקפיץ לי את המפתח
- (4) אנסה לחדור לביתי דרך החלון
- (5) אנסה לחדור לביתי דרך מרפסת השכן.

בחרו באחד מהפתרונות ושאלו שאלות כדי לבדוק האם הפתרון, אכן, יעיל לבעיה:

ב. האירוע: "בטיול בהרים, על שפת מצוק, ראינו לפתע כי שכחנו להביא את החבל - מה

נעשה?"

חלק מהפתרונות למצב הם:

- (1) נעקוף את המצוק במעבר אחר, שאינו רחוק משם
- (2) נאלתר חבל משורשי אוויר של עצים.
- (3) נחפש בסלע זיזים ונרד בזהירות ביניהם, כסולם, ללא חבל
- (4) נשלח אחד מהחברים חזרה למכונת להביא משם חבל
- (5) נשלח מישהו לאחור לחפש חבל ררווי של קבוצת מטיילים אחרת
- (6) נשנה את המסלול.

רשמו את השאלות ולצדן את האותיות המציינות את הפתרונות שלהן:

ג. האירוע: "יש לי מבחן מחר ועדיין לא הספקתי להתכונן - מה אעשה?"

חלק מהפתרונות למצב הם:

- (1) אבקש מהמורה לדחות את המבחן
- (2) אישאר מחר בבית ואמצא תירוץ כלשהו להיעדרותי
- (3) אבקש מגדי, המתמצא בנושא, שילמד אותי את העיקר
- (4) אתפלל לאלוהים שיעזור לי.

רשמו את השאלות ולצדן את האותיות המציינות את הפתרונות שלהן:

ד. האירוע: "אחרי פעולה בסניף התנועה נתקעתי ללא ההסעה הקבועה לביתי, וללא כסף או כרטיסייה - מה אני יכול לעשות כדי להגיע הביתה?"

- (1) אצלצל להוריי שיקחו אותי
- (2) איסע לבית של חברים שבאו לקחתם
- (3) אבקש מאחד הילדים דמי נסיעה ואחזיר לו בהזדמנות
- (4) אבקש מהמדריך לדאוג לארגון ההסעה המובטחת
- (5) אתחיל ללכת לביתי ברגל.

רשמו את השאלות ולצדן את האותיות המציינות את הפתרונות שלהן:

1. חשבו - האם כל שאלה מובילה לאפשרות אחת של פתרון או לכמה אפשרויות?

2. האם כל פתרון מוביל רק לשאלה אחת, שעבורה הוא מהווה תשובה?

סיכום

את התועלת בחשיבה לאחור מסוג זה אפשר ללמוד מתרגיל של פתרון בעיה בעזרת שאלות, לדוגמה: הבעיה שלך היא: מנהיג הכיתה מחריס אותך ואינך יודע מה לעשות. הוריק העלו כמה הצעות:

- * תראה למנהיג שאתה מוכשר לא פחות ממנו.
- * תיזום מסיבה ואל תזמין את מנהיג הכיתה.
- * תתעלם מהחרם והוא יעבור.

ההצעות הן תשובות על שאלות כגון:
 - כיצד לשנות את יחסו של המנהיג אליך?
 - כיצד להתייחס לחרם?

לשאלות אלו ייתכנו גם תשובות אחרות שאתה יכול להוסיף להצעות הוריק, למשל: להתחנף למנהיג; לחפש תחומים לשיתוף פעולה עמו; להתבדח על החרם, ועוד. בתרגיל זה ביצענו כמה שלבים:
 א. ראינו שלכל בעיה ישנם מספר פתרונות חליפיים.
 ב. ניסחנו שאלות לפתרונות החליפיים על מנת לבחור בפתרון הרצוי.
 ג. בחרנו בפתרון הטוב ביותר לאחר שהבנו את הבעיה בעזרת השאלות (בוצע בכיתה).
 ד. זיהינו את השאלה הפורייה אותה שאלה שהובילה אותנו לפתרון הבעיה (בוצע בכיתה).

לסיכום: שאילה לאחור היא שאילת שאלות כסוג של חשיבה לאחור; זו יכולה לסייע לבחון מידע נתון על-מנת להציב לצדו מידע חליפי.

НАРОДНИЙ КОМИСАРИАТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УСРР
 ОТДЕЛ АКТИВ ГРОМАДЯНСЬК. СТАНУ

НАРОДНИЙ КОМИСАРИАТ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ УССР
 ОТДЕЛ АКТИВ ГРАЖДАНСКОГО СОСТОЯНИЯ

Днепропетровское Городское Бюро ЗАГС
 27 июля 1939 г.
 г. Днепропетровск
 Днепропетровской Области

ПОСВІДКА ПРО НАРОДЖЕННЯ СВИДЕТЕЛЬСТВО О РОЖДЕНИИ
 № 2595

Земан
 (ім'я по-батькові) - (ім'я по-батькові)
 (фамилія) - (фамилія)
 (ім'я) - (ім'я)
 (фамилія) - (фамилія)
 (ім'я) - (ім'я)
 (фамилія) - (фамилія)

народився(лась) 20 1939 року місяця
 родился(лась) 20 1939 года месяца

про що в книзі записів Акта Громадянського Стану народження 27 1939 г.
 о чем в книге записей Актов Гражданского Состояния о рождении 27 1939 г.
 числа 27 1939 года месяца зроблений відповідний запис.

Батько: (прізвище, ім'я по-батькові) (фамілія, ім'я, по батькові)
 Отец: (прізвище, ім'я по-батькові) (фамілія, ім'я, по батькові)
 Батьки: (прізвище, ім'я по-батькові) (фамілія, ім'я, по батькові)
 Мать: (прізвище, ім'я по-батькові) (фамілія, ім'я, по батькові)

Місце народження дитини: місто, селище, село, сільська рада, район, область, країна
 Место рождения ребенка: город, селение, село, сельская рада, район, область, страна

Зав. Бюро ЗАГС
 Зав. Бюро ЗАГС
 Д. Ш. Завод
 Делопроизводитель

המשכו של מסע ...

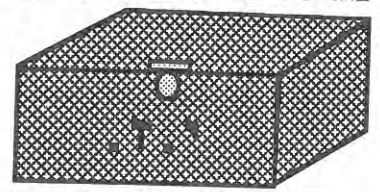
במשך יום המחרת החליטו אימא, יותם ורמי לנסות לענות על השאלה: 'מה לחפש?' הם חיפשו כל דבר שיוכל לרמוז משהו על שורשי המשפחה. סבתא יונה הראתה ליותם טבעת ישנה ומיוחדת אותה קיבלה כמתנת אירוסין ממשפחתו של סבא ראובן. על הטבעת היו חרוטות האותיות 'ז.ז.'

לאחר חיפוש בעליית הגג נמצאה קופסת קרטון ישנה ובלויה ובין המסמכים הייתה תעודת לידה על שם יעקב זלמנזון (ראה עמ' 13). אצל השכן בן-חיים מצאו שתי תמונות - באחת מופיעים כמה מבני המשפחה, והשנייה היא תמונתו של שלמה ליכט הגפיר.

בחיפוש מיוחד שעשתה סבתא יהודית, אמה של אימא, בארון הבגדים, היא מצאה קופסת עץ שחורה עם חיבורי מתכת, מעוטרת בחריטה יפה ומיוחדת. על הקופסה הנעולה היו חרוטות האותיות 'ז.ז.'

רמי שיער שיש בקופסה סמלים וחפצים היכולים לספר על עבר המשפחה אך איש לא ידע היכן המפתח.

פעילות קבוצתית

א. לפניך מצוירים הפריטים שאותם יותם הצליח לאסוף.

התבונן בציור, קרא את המידע בסיפור ורשום שאלות, לגבי כל פריט, על המידע שהוא נותן לך.

(לדוגמה: מהן האותיות הרשומות על הטבעת?)

טבעת

1. _____
2. _____

תעודת לידה

1. _____
2. _____

תמונה

1. _____
2. _____

קופסת עץ

1. _____
2. _____

ב. ליותם נשארה בעיה ללא פתרון: כיצד ניתן לדעת מה יש בקופסה כשאין מוצאים את המפתח שלה?

יותם הציע לשבור את הקופסה בעזרת פטיש.

1. אילו שאלות ישאל יותם את עצמו לפני שישבור את הקופסה?

- _____
- _____

ג. נסחו הצעה נוספת והציעו לה מספר רב ככל האפשר של תשובות.

הצעה: כדאי ...

שאלה: _____

שאלה: _____

שאלה: _____

יותם: שאלנו כבר הרבה שאלות על חפצים ולחלקן אפילו נתנו תשובות ובכל זאת אני לא מבין מה הצורך בשאלה כמו "אילו אותיות רשומות על הטבעת?" - הרי את זה אנחנו רואים. אותי מעניין מה מסמלות האותיות האלה? מי חרט אותן? למה חרטו אותן על הטבעת? רמי: אתה צודק, השאלות האלה בדרך-כלל מעניינות יותר; בואו נראה כיצד פיסת מידע כתוב, חפץ או תמונה עוזרים לנו לשאול שאלות אחרות. שאלות שהתשובות עליהן אינן גלויות לנו.